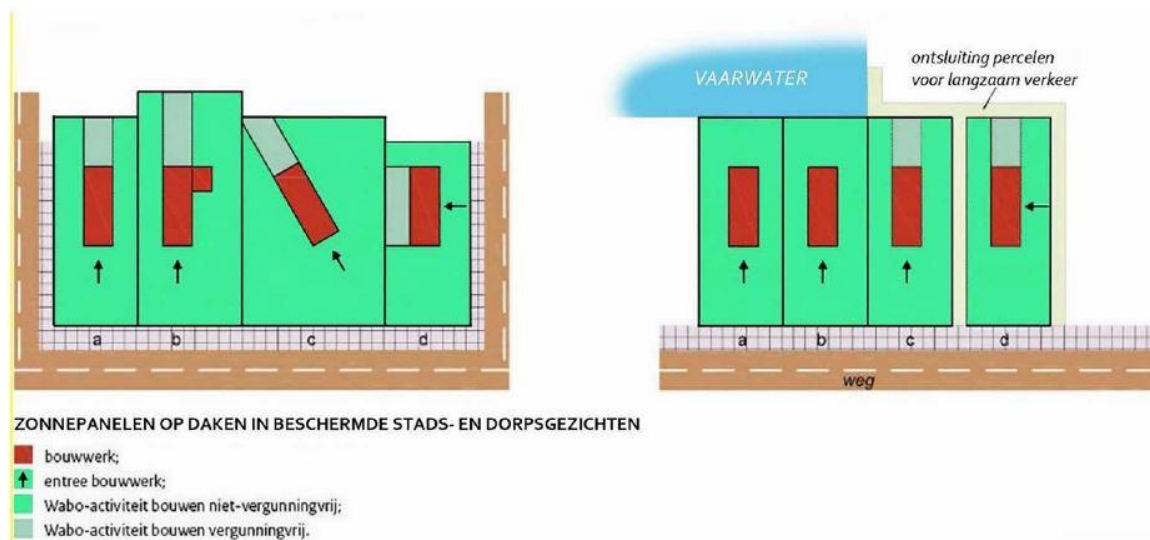

Toelichting verruiming beleid zonnepanelen in het beschermd stadsgezicht Enkhuizen

Inleiding

De binnenstad van Enkhuizen is van bijzondere historische waarde. Het is een rijksbeschermd stadsgezicht en een van de grootste monumentengemeenten van Nederland in verhouding tot het aantal inwoners. Voor bewoners en bezoekers vormt de historie een belangrijke reden dat ze de stad aantrekkelijk vinden. Eigenaren willen hun panden ook graag verduurzamen. Het huidige beleid voor het plaatsen van zonnepanelen is er op gericht dat in het gehele beschermde stadsgezicht zonnepanelen alleen geplaatst mogen worden als ze niet zichtbaar zijn vanuit het openbare gebied. De gemeente Enkhuizen ervaart dit als te beperkend en wil meer ruimte bieden aan eigenaren die zonnepanelen willen plaatsen. In deze notitie wordt een voorstel gedaan voor het verruimen van de mogelijkheden om zonnepanelen te plaatsen in het beschermde stadsgezicht, rekening houdend met de bijzondere erfgoedwaarden van de historische binnenstad.

Zonnepanelen zijn op de meeste plaatsen in Nederland onder voorwaarden vergunningvrij, maar niet op beschermde monumenten en in de van rijkswege beschermde stadsgezichten. Zonnepanelen op of aan een hoofgebouw in een rijksbeschermd stadsgezicht zijn alleen vergunningvrij als deze geplaatst worden aan de achtergevel of het achterdakvlak, als die gevel of dat dakvlak niet naar openbaar toegankelijk gebied is gekeerd. Of op een bouwwerk op het gebouwterrein aan de achterkant van het hoofgebouw zolang dat gebouwterrein niet naar openbaar toegankelijk gebied is gekeerd.

Afb. vergunningvrij in achtererfgebied (ook in beschermd stads en dorpsgezichten), uit: beleid Haarlem.

De gemeente borgt de waarden van het beschermd stadsgezicht via regels in het bestemmingsplan (straks: omgevingsplan) en criteria in de welstandsnota. Uitgangspunt is de instandhouding van de cultuurhistorische waarde van structuur, beeld en bebouwing bij nieuwe ontwikkelingen. Dit

betekent niet dat er niets meer mag, ook een historisch centrum zal zich ontwikkelen. Het gaat erom dat nieuwe plannen passen binnen het historische karakter van Enkhuizen.

Het daklandschap met overwegend historische, rode, keramische dakpannen is één van de kernkwaliteiten die bepalend is voor het karakter van het historische centrum. De toevoeging van zonnepanelen op bestaande daken is duidelijk zichtbaar en beïnvloedt het beeld van bebouwing en het straatbeeld. Voor het plaatsen van zonnepanelen in het beschermd stadsgezicht is in de gemeentelijke welstandsnota uit 2013 daarom opgenomen dat zonnepanelen niet zichtbaar mogen zijn vanaf openbaar gebied. In het licht van de huidige verduurzamingsopgaven is dat te beperkend geworden.

Totstandkoming van het voorstel voor de verruiming

De discussie over het zorgvuldig plaatsen van zonnepanelen in het beschermd stadsgezicht wordt op veel plaatsen in Nederland gevoerd. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is momenteel bezig met het schrijven van een kennisdocument voor zonnepanelen in beschermde gezichten. Naar verwachting wordt dit in het najaar gepubliceerd. Diverse gemeenten hebben het beleid voor zonnepanelen in de beschermde gezichten al verruimd, of zijn hier mee bezig. Het nieuwe beleid wordt op verschillende manieren vormgegeven. Om de discussie over het verruimen van het beleid in Enkhuizen goed te kunnen voeren en te bespreken wat bruikbaar is voor Enkhuizen is het beleid van een aantal gemeenten met elkaar vergeleken. Deze vergelijking vormde de basis voor een overleg op 5 september waarbij ambtenaren van de gemeente Enkhuizen (RO, duurzaamheid, erfgoed, vergunningverlening), de Vereniging Oud Enkhuizen, een lid van de welstandscommissie en een lid van de erfgoedcommissie aanwezig waren.

De gemeenten die met elkaar zijn vergeleken, zijn: Haarlem, Hoorn, Rheden, Waterland en Utrecht. De *gemeente Haarlem* heeft alle daken in de beschermde gezichten geïnventariseerd en benoemd of zonnepanelen op het betreffende dak wel of niet kansrijk zijn. Er zijn 6 categorieën benoemd en per categorie zijn vervolgens specifieke criteria gemaakt en zijn voorbeelden van mogelijke legplannen getekend. In de *gemeente Hoorn* mogen zonnepanelen op het achterdakvlak zichtbaar zijn vanaf de openbare ruimte, uitgezonderd dakvlakken gekeerd naar de openbare ruimte en historische hofjes. Ook op de seriematige bouwblokken vanaf 1975 mogen zonnepanelen zichtbaar zijn. De *gemeente Rheden* heeft een zonering aangebracht binnen het beschermde gezicht. In de zone met de cultuurhistorisch meest waardevolle en/of kwetsbare delen van het beschermde gezicht zijn zonnepanelen alleen mogelijk als ze niet zichtbaar zijn vanaf de openbare ruimte. Voor de zone waar het plaatsen van zonnepanelen niet direct de waarden van het beschermde dorpsgezicht raakt zijn criteria opgesteld die meer ruimte geven aan het zichtbaar plaatsen van zonnepanelen. In *Waterland* is het plaatsen van zonnepanelen in de beschermde gezichten onder voorwaarden toegestaan. Dat kan ook in het zicht, indien ze 'niet storend zichtbaar' zijn. Dit is altijd maatwerk. De *gemeente Utrecht*, tot slot, hanteert het standpunt dat zonnepanelen niet zichtbaar zijn vanaf de openbare weg. Als dat niet mogelijk is, dan is het in veel gevallen toegestaan om zonnepanelen in het zicht vanaf de openbare weg te plaatsen. Er gelden dan extra regels.

De meeste gemeenten proberen de eigenaren van woningen waar zonnepanelen niet zijn toegestaan te ondersteunen. Zo wordt advies gegeven en sommige gemeenten hebben een 'duurzaamheidsadviseur'. Er zijn gemeenten die groepsaankopen stimuleren en de deelname aan collectieve zonnedaken faciliteren. Ook doen gemeenten pogingen om collectief energie op te wekken op parkeerterreinen en in gebieden rondom de stad. De Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE), voorheen de postcoderoosregeling, biedt een financieringsmogelijkheid om gezamenlijk zonne-energie op te wekken, zonder dat de zonnepanelen op het eigen dak hoeven te liggen.

Het beleid van de hierboven genoemde gemeenten vormde input voor het overleg op 5 september. Er is toen onder meer gesproken over:

1. Differentiatie binnen het beschermde stadsgezicht in plekken waar het plaatsen van zonnepanelen in het zicht wel en niet mogelijk zou zijn.
2. De invloed van zonnepanelen op de beleving van het straatbeeld is verschillend. Situaties wanneer zonnepanelen van grote invloed zijn op de beleving zijn bijvoorbeeld: als het dakvlak boven de naastgelegen panden uitsteekt, het pand op een breed perceel ligt of aan een brede straat of vaart staat, op een hoek of aan een plein. Er zijn ook situaties te vinden waar zonnepanelen in het zicht veel minder opvallen en de invloed geringer is. Bijvoorbeeld als de woning wat naar achteren is gesitueerd ten opzichte van de belendende panden, het dakvlak laag is ten opzichte van de omgeving, of als de straat smal is. Soms is het ook mogelijk om de zonnepanelen zo te plaatsen dat er nauwelijks iets zichtbaar is. Sommige gemeenten bieden hiervoor maatwerk, er wordt dan gesproken van 'niet storend zichtbaar' plaatsen van zonnepanelen. Tijdens het gesprek en tijdens de wandeling werd duidelijk dat iedere situatie weer anders is in Enkhuizen. De vraag kwam op in hoeverre dit in regels kan worden vastgelegd. Er is ook over gesproken dat het kan gebeuren dat er met de regels die gemaakt worden op enkele daken zonnepanelen geplaatst kunnen worden die veel invloed hebben op de omgeving. Als dat een paar gevallen betreft, moet dat als uitzondering kunnen, maar het moet niet om teveel gevallen gaan.
3. Er is de wens geuit om zoveel mogelijk duidelijkheid te scheppen voor aanvragers.
4. Het bieden van alternatieven door de gemeente om de druk van de zonnepanelen op het historische centrum te verlichten.

Bovenstaande is verwerkt in een voorstel voor een zonering binnen het beschermd stadsgezicht en de opstelling van criteria. Hierop hebben de deelnemers aan het overleg kunnen reageren. Op basis de richtlijnen van de RCE, diverse voorbeelden van beleid van enkele gemeenten, het overleg van 5 september en de reacties op het voorstel is tot de volgende verruiming van het beleid voor zonnepanelen gekomen.

Uitgangspunten nieuw beleid zonnepanelen binnen het beschermd stadsgezicht Enkhuizen

Om meer ruimte te bieden aan zonnepanelen en rekening te houden met het bijzondere karakter van Enkhuizen gaat het nieuwe beleid voor zonnepanelen in het beschermd gezicht uit van differentiatie, zorgvuldigheid en reversibiliteit. In het beschermd stadsgezicht is geen situatie hetzelfde. Er is daarbij gepoogd om het beleid zo overzichtelijk mogelijk vorm te geven.

Binnen het beschermd stadsgezicht zijn zonnepanelen mogelijk, indien ze zorgvuldig ingepast worden binnen de historische context. Er zijn plekken waar de invloed van zonnepanelen op de historische omgeving minder groot is en het zichtbaar plaatsen van zonnepanelen voorstelbaar is als dit zorgvuldig wordt gedaan. Er zijn ook delen waar de impact van zonnepanelen op de historische context groot is en waar zonnepanelen alleen geplaatst kunnen worden als ze niet zichtbaar zijn. Als het niet mogelijk is om zonnepanelen te plaatsen, zou het goed zijn als de gemeente alternatieven kan bieden en aanvragers kan ondersteunen. De gemeente Enkhuizen werkt al samen met Zonnecoöperatie West-Friesland. Deze coöperatie wekt energie op in de buurt en eigenaren kunnen hieraan deelnemen.

Het opwekken van duurzame energie wordt steeds verder ontwikkeld en naar alle waarschijnlijkheid zijn zonnepanelen van tijdelijke aard. Uitgangspunt is dat het plaatsen van zonnepanelen omkeerbaar is en dat geen schade wordt toegebracht aan de daken en dakelementen. Mochten de zonnepanelen op termijn weer worden verwijderd, dan is het oorspronkelijke daklandschap nog aanwezig. Met het oog op de technische ontwikkelingen, wordt ook rekening gehouden met innovatieve aanvragen waarbij duurzaamheidsmaatregelen zijn ingezet om het historische karakter te behouden of te versterken. In dat soort gevallen is sprake van maatwerk en kan worden afgeweken van de criteria.

1. Uitleg gebieden zoneringskaart (Differentiatie)

Er is een zoneringskaart gemaakt (zie bijlage), met onderscheid in:

a. Zichtbaar plaatsen van zonnepanelen onder voorwaarden

Er zijn plekken binnen het beschermd stadsgezicht waar de impact van het plaatsen van zonnepanelen in het zicht op de historische beleving beperkt is.

b. Niet zichtbaar plaatsen van zonnepanelen

Er zijn plekken waar de zonnepanelen een grote impact op de historische beleving als ze zichtbaar zijn vanaf openbaar gebied. Het Middeleeuwse centrum is dicht bebouwd en kleinschalig. De panden zijn relatief smal en laag. De historische structuur, het stadsbeeld, het silhouet en het daklandschap met overwegend rode keramische dakpannen zijn zeer waardevol.

c. Complexmatige bebouwing van ná 1975

Op diverse plekken in Enkhuizen is er ná 1975 complexmatige bebouwing tot stand gekomen. Als het plaatsen van zonnepanelen op deze panden geen afbreuk doet aan de historische omgeving zijn zonnepanelen in het zicht onder voorwaarden mogelijk.

d. Monumenten

Enkhuizen is een van de grootste monumentengemeenten van Nederland in verhouding tot het aantal inwoners. Rekening houdend met de monumentale waarden zijn zonnepanelen op monumenten onder voorwaarden mogelijk. Dit vraagt altijd maatwerk om per monument de nodige zorgvuldigheid te bereiken, zowel voor wat betreft het beeld als de mogelijke aantasting van historisch bouwmateriaal.

e. Ruimte voor maatwerk (de invloed van zonnepanelen op de beleving is verschillend)

Situaties wijken soms af. Er is daarom ruimte opgenomen voor maatwerk. Het is in de rode zone (niet zichtbaar plaatsen van zonnepanelen) en bij beschermde monumenten in sommige gevallen mogelijk om zonnepanelen in het zicht te plaatsen indien deze niet storend zichtbaar zijn. In het geval van nieuwbouw geldt dat er sprake is van maatwerk als er sprake is van samenhang met het ontwerp van het gebouw. De techniek met betrekking tot de opwekking van zonne-energie ontwikkelt zich verder. Voor plannen die in uitzonderlijke mate bijdragen aan verduurzaming en instandhouding van de karakteristieke het beschermd stadsgezicht kan afgeweken worden van de criteria. In het geval van maatwerk zal de Welstandscommissie Enkhuizen altijd om advies gevraagd worden. Dit geldt zowel voor bestaande bouw als bij nieuwbouw.

2. Duidelijkheid voor de aanvragers

De zoneringskaart met gebieden (wel/niet zichtbaar plaatsen, complexmatige bebouwing ná 1975, monumenten) is zo overzichtelijk mogelijk gehouden. Voor wat betreft de criteria is een middenweg gevonden tussen specifieke criteria die vooraf duidelijkheid geven en de mogelijkheid tot maatwerk. De criteria zijn zo helder en beknopt mogelijk geformuleerd.

Voorbeeld: De Waagstraat in Enkhuizen, zichtbaarheid van de zonnepanelen in tekening aangegeven.

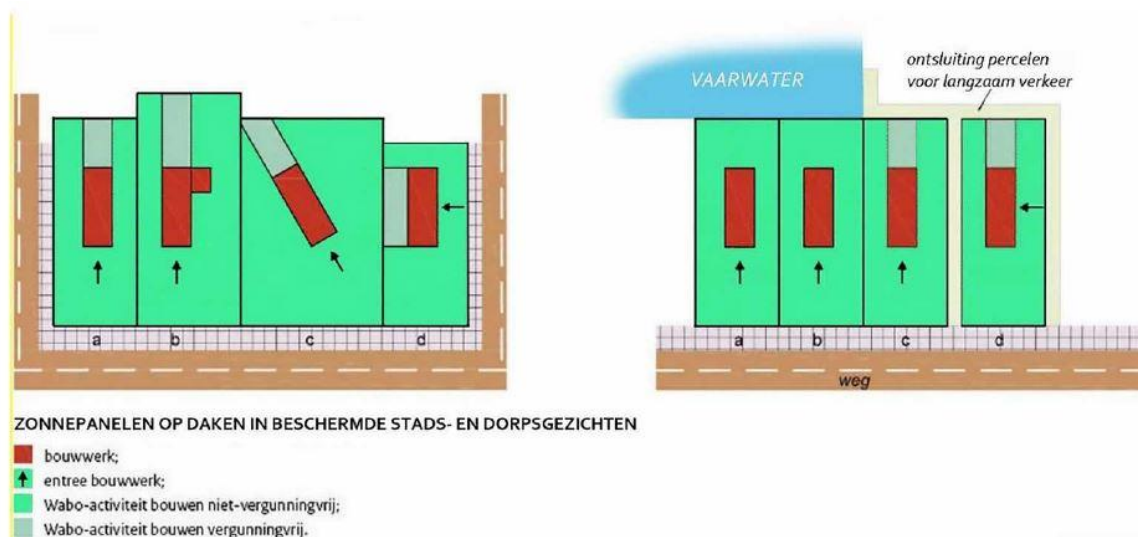
Voorstel nieuwe criteria om op te nemen in de welstandsnota

Criteria voor zonnepanelen in het beschermd stadsgezicht en op monumenten

De criteria zijn alleen van toepassing bij vergunningplichtige zonnepanelen en -collectoren. In de criteria wordt onder de benaming zonnepanelen zowel zonnepanelen als -collectoren verstaan. De verdeling in categorieën is vastgelegd op de zoneringskaart.

Vergunningvrije zonnepanelen

Zonnepanelen zijn op de meeste plaatsen in Nederland onder voorwaarden vergunningvrij, maar niet op beschermde monumenten en in de van rijkswege beschermde stadsgezichten. Zonnepanelen op of aan een hoofgebouw in een rijksbeschermd stadsgezicht zijn alleen vergunningvrij als deze geplaatst worden aan de achtergevel of het achterdakvlak, als die gevel of dat dakvlak niet naar openbaar toegankelijk gebied is gekeerd. Of op een bouwwerk op het gebouwterrein aan de achterkant van het hoofgebouw zolang dat gebouwterrein niet naar openbaar toegankelijk gebied is gekeerd.

Afb. vergunningvrij in achtererfgebied (ook in beschermde stads en dorpsgezichten).

Criteria voor de zone waar zonnepanelen **wel zichtbaar** vanaf openbaar gebied geplaatst kunnen worden

1. Zonnepanelen worden reversibel geplaatst (dus zonder onherstelbare schade te plaatsen en te verwijderen) en de bestaande dakbedekking blijft gehandhaafd, evenals de dakelementen (schoorstenen, dakkappen, decoraties, en dergelijke).
2. Zonnepanelen worden alleen op daken en niet aan gevels geplaatst.
3. Op het zijdakvlak (gekeerd naar openbaar gebied) plaatsing minimaal 3 meter achter de voorgevel. Op het zijdakvlak of voordakvlak gekeerd naar openbaar gebied maximaal 50% van de breedte van het dak.
4. Plaatsing bij mansardekappen in het bovenste deel van het dakvlak, tenzij in specifieke situaties plaatsing op het onderste dakvlak een minder storend beeld oplevert.
5. Op schuine daken worden de zonnepanelen met een hellingshoek gelijk aan het dakvlak gelegd.

6. Op platte daken is de afstand van de zonnepanelen tot de dakrand minimaal gelijk aan het hoogste punt van het paneel.
7. Op schuine daken wordt minimaal 2 dakpannen vrijgehouden van de dakranden, nok, goot, hoek- en kilkepers (gemeten langs de kortste afstand).
8. Zonnepanelen worden in een aaneengesloten, regelmatig gerangschikt vlak gelegd, rekening houdend met de totale compositie van het dakvlak. Objecten op het dak als frontons, koepels, dakkapellen, daklichten, schoorstenen worden opgenomen in de compositie.
9. De zonnepanelen hebben een egale matte kleur zonder contrasterende randen, zwart of afgestemd op de kleur van het dak.
10. Bij nieuwbouwprojecten worden zonnepanelen geïntegreerd meegenomen in de architectuur.

Criteria voor de aangewezen complexmatige bebouwing ná 1975

1. Zonnepanelen worden alleen op daken en niet aan gevels geplaatst.
2. Zonnepanelen zijn in het zicht toegestaan op zij- en achterdakvlakken.
3. Panelen op een zijdakvlak liggen minimaal 3 meter achter de voorgevel.
4. Er wordt minimaal 2 dakpannen vrijgehouden van de dakranden, nok, goot, hoek- en kilkepers (gemeten langs de kortste afstand).
5. De zonnepanelen hebben een egale matte kleur zonder contrasterende randen, zwart of afgestemd op de kleur van het dak.

Criteria voor de zone waar ze **niet zichtbaar** zijn vanaf openbaar gebied

1. Zonnepanelen worden reversibel geplaatst (dus zonder onherstelbare schade te plaatsen en te verwijderen) en de bestaande dakbedekking blijft gehandhaafd, evenals de dakelementen (schoorstenen, dakkapellen, decoraties, en dergelijke).
2. Zonnepanelen worden alleen op daken en niet aan gevels geplaatst.
3. Zonnepanelen worden niet zichtbaar vanaf de openbare weg geplaatst.
4. Er wordt minimaal 2 dakpannen vrijgehouden van de dakranden, nok, goot, hoek- en kilkepers (gemeten langs de kortste afstand).
5. De zonnepanelen hebben een egale matte kleur zonder contrasterende randen, zwart of afgestemd op de kleur van het dak.

Criteria voor beschermde monumenten

1. Zonnepanelen worden reversibel geplaatst (dus zonder onherstelbare schade te plaatsen en te verwijderen) en de bestaande dakbedekking blijft gehandhaafd, evenals dakelementen (schoorstenen, dakkapellen, decoraties, en dergelijke).
2. Zonnepanelen worden alleen op daken en niet aan gevels geplaatst.
3. Zonnepanelen worden niet zichtbaar vanaf de openbare weg geplaatst.
4. Zonnepanelen vormen geen aantasting van de monumentale waarden. Er is altijd sprake van maatwerk (zie hieronder).
5. Bij beschermde monumenten die onderdeel zijn van een complexbescherming, waarbij meerdere gebouwen of objecten als monument zijn aangewezen, geldt dat de zonnepanelen het ensemblebeeld niet verstoren.

6. De zonnepanelen hebben een egale matte kleur zonder contrasterende randen, zwart of afgestemd op de kleur van het dak.

Ruimte voor maatwerk

Er is altijd ruimte voor maatwerk, want situaties wijken soms af.

Het is in de rode zone (niet zichtbaar plaatsen van zonnepanelen) en bij beschermde monumenten in sommige gevallen mogelijk om zonnepanelen in het zicht te plaatsen indien deze niet storend zichtbaar zijn.

In het geval van nieuwbouw geldt dat er sprake is van maatwerk als er sprake is van samenhang met het ontwerp van het gebouw.

De techniek met betrekking tot de opwekking van zonne-energie ontwikkelt zich verder. Voor plannen die in uitzonderlijke mate bijdragen aan verduurzaming en instandhouding van de karakteristieken het beschermd stadsgezicht kan afgeweken worden van de criteria.

In het geval van maatwerk zal de Welstandscommissie Enkhuizen altijd om advies gevraagd worden. Dit geldt zowel voor bestaande bouw als bij nieuwbouw.